

(ALDC, VI, 1515. El rusc; matèria amb què es fa)

L'enunciat designa el 'recinte fet de fusta o d'un altre material, que serveix d'habitaclle a les abelles i en el qual dipositen la mel i la cera'. L'apicultura és una tècnica molt antiga i, per això, no és estrany que alguns dels seus termes es remuntin a l'època preromana. De forma allargada, rodona o quadrada, el rusc es feia utilitzant matèries diverses: alzina surera, figuera, vímets, verducs, joncs, savina, garrover, palla i fenàs, espart; terrissa, fusta a voltes folrada de zinc o de llanda, etc.

Els noms que ha rebut estan en relació amb:

1) l' 'escorça', especialment d'alzina surera ("suro"), *Quercus suber* ("Alveus optima e cortice", deia Plini): *rusc* deriva del gäl·lic *RUSCA* 'escorça' (*r[ü]ixa* 2 ← fr. *ruche*), esdevingut *m.*; *suro* 'escorça de la surera' 142, 148 (< *SÜBER*); *arna*, com en cast. i arag., prové del preromà **ARONO* 'cercle' → 'escorça': der. amb suf. diversos *arner* 89, 110, 111, *arnera* 61, 67, *arnot* 125; cal refusar la relació amb *URNA* (Griera) o amb *ARCA* (Spitzer). El val. *colmena* és un manlleu al cast., on es documenta des dels orígens, procedent, segons el *DECat*, de l'hispanocèltic **KOLMĒNA* 'rusc de palla' (**KÖLMO* 'palla', en bretó), i refusant els ètims *COLUMĒLLA* 'columneta' i *CŪLMUS* 'tija (de blat)'; doc. val.: 1250 convivint amb *buch*; 1630 *buch de colmena*, cf. Martines, 2002; var. *cormena* 179, 182, *cormena de buc* 182, amb diferenciació *L...N > r...n*; *colomena* 21, amb epèntesi vocàlica;

2) el 'continent': *caixa* deriva de *CACSA* (< *CAPSA*) o de **CAPSEA*, amb les formes perifràstiques *caixa d'abelles* 1, 2, 4-6, 8, 9, 11, *caixa de mel* 3; l'alg. *casido* 85 és pres del sard *casiddu* (< *QUASILLUM* 'paner, cistelleta'); *baso* és un manlleu a l'arag., on prové de *VASUM* 'recipient', i coneix la var. *ambaso* 153 i les catalanitzades *vaso* 154 i *bas* 130-132; *tou* 88, 92, 95-97, pron. [təw], és evolució de *TÖFU* 'pedra calcària porosa' → 'buit';

3) la 'cavitat': *buc* (var. [bøk] 7), com l'oc., deriva del germ. *BUK* 'ventre' → 'cavitat'; var. *buc de colmena* 166 i les formes *f. buga* 13, 14, 18 i *buga d'abelles* 8; 4) la 'casa': el nucli *casa* (< *CASA*) s'ha completat amb determinants com *d'abelles* (< *APĪCŪLA*), *d'abeies* 80 o *de beies* 74, 83, 84, amb iodització pròpia del bal., i el seu grau zero en *de bees* 70, 71, *de ses abees* 72, però també s'han format els der. *caera* 78 (< *casera*), amb pèrdua de la [z] intervocàlica, i *caiera* 75, 77, 79, 81, 82, amb vocal antihiàtica, com la que tenia *queera* 76, de Sineu, i que va provocar la palatalització de la primera [e].

El *seguer* (s. XIV), tot i que alguns parlants el fan sinònim de *arna* 53, en general es considera "fet a la paret" 89, 90, 93, "a un forat de la roca" 105, "amb fem de vaca pels costats" 89; provindria, segons el *DECat*, de l'ar. *ŞAĞIR* (< *ĞUBH*) *ŞAĞİR* 'rusc petit', però Corriente no hi està d'acord.

Panal 128, 135, 164 és manlleu al cast. (s. XIII), on és der. de *pan* (< *PANEM*) "en el sentido de masa de varias materias" (*DECH*). *Nucllet* 152 és un dim. de *nucli* (← llat. *NUCLEUS* 'pinyol'), en apicultura, pròpiament 'cinc quadrats poblats d'abelles'.

Per als noms romànics del rusc, veg. J. Veny i José Enrique Gargallo (en premsa).

Geolingüísticament, el territori es troba fragmentat en diverses isoglosses. *Caixa* és estrictament ross., *buc* i *rusc* campen pel cat. central, del qual també participa *arna* que s'endinsa dins el cat. nord-occ.; el val. ha rebut *baso* de l'arag. com probablement també *colmena*. *Casa d'abelles*, registrat a l'època medieval en bal., avui ha romàs en men. i eiv., mentre que el mall. l'ha substituït per un der., *ca[s]era*, però amb alguns supervivents de *buc*.

Són mots normatius *rusc*, des del *DOrt*, 1917; *buc*, *arna*, des del *DG_I*, 1932; *casera*, des del *DIEC_I*, 1995.